

ضمیمه سی و نهمین
دوره جایزه کتاب سال
39th I.R.IRAN'S
WORLD BOOK AWARD

جایزه کتاب سال ایران

نگاهی به باسابقه‌ترین جایزه کتاب سال در کشورمان

نشان ملی کتاب در جمهوری اسلامی ایران

گفت‌وگویی با «عباس جهانگیریان»
درباره اثرگذاری جوایز ادبی بر اهالی کتاب و دوستدارانش

جایزه کتاب سال به اعلام فهرست برگزیده‌ها ختم نشود

۱۸ صفحه

گفت‌وگویی با «احمد علی حیدری»
دبیر علمی جایزه جهانی کتاب سال
درباره این رویداد بین‌المللی

شناخت خود از نگاه دیگران برای تعاملات جهانی موفق

۱۹ صفحه

دستاوردهای جایزه کتاب سال برای اهالی قلم

در هر صنف و حوزه کاری، روزهای طلایی و سرنوشت‌سازی برای فعالان آن بخش وجود دارد که این موضوع برای اهالی قلم به رویدادهای فرهنگی مرتبط با موضوع کتاب مانند ایام برگزاری نمایشگاه‌های کتاب و مهم‌تر از آن، جشنواره‌های انتخاب کتاب سال خلاصه می‌شود. در این میان، جشنواره‌های مختلفی در زمینه انتخاب کتاب‌های برگزیده برپا می‌شوند که از مهم‌ترین و شاخص‌ترین آنها در کشورمان، جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران است. این جایزه ملی کتاب رهاوردهایی برای اهالی قلم دارد که حاصل شدن هر یک از آنها به تنهایی می‌تواند صاحبان آثار را سرذوق آورد و بیش از پیش به آینده کاری خود امیدوار کند. اولین و ملموس‌ترین نتیجه و دستاورد جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران برای صاحبان آثار برگزیده، جنبه‌های مالی و امور اقتصادی مرتبط با این جایزه کتاب است که در وهله اول، مبلغ قابل توجهی در قالب جایزه نصیب نویسنده می‌شود. در همین راستا و در گام بعدی، تجدید چاپ کتاب به خاطر برگزیده شدن در جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، دستاورد دیگری در حوزه اقتصاد برای نویسنده به ارمغان می‌آورد که البته این موفقیت همزمان با رونق بازار نشر در کشور است که انگیزه ناشران برای استقبال از آثار بعدی نویسنده را هم طبعاً به همراه خواهد داشت. در چنین شرایطی است که نویسنده به آینده کاری خود در حوزه تألیف و نوشتن بیش از پیش امیدوار می‌شود و با انگیزه بیشتری به مطالعه و نوشتن می‌پردازد؛ نکته کلیدی در نوشتن که معمولاً در شرایط عادی مطابق میل نویسندگان پیش نمی‌رود و آنها اغلب مجبور می‌شوند بیشتر وقت خود را به کارهای غیر از نوشتن، جهت تأمین معاش خود بپردازند و این یکی از دغدغه‌های اصلی بسیاری از نویسندگان است. بنابراین، این جنبه‌های مثبت و مالی جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در گام اول، نویسندگان را به سمت نوشتن حرفه‌ای سوق می‌دهد و این می‌تواند آغازی برای یک دوره جدید و حرفه‌ای برای آنها در دنیای نوشتن محسوب شود. نکته بعدی، بازتاب‌های اجتماعی و فرهنگی و جنبه‌های معنوی قضیه است. یعنی وقتی نویسنده‌ای در یکی از دوره‌های کتاب سال جمهوری اسلامی ایران برگزیده می‌شود، نگاه اطراف در اجتماع به این نویسنده تا حدودی تغییر می‌کند و به نوعی او را در کار نوشتن به رسمیت می‌شناسند. هر چند در جامعه کنونی ایران، حتی از دیرباز تا اکنون فعلیاتی به نام «نویسنده‌گی» به عنوان یک شغل محسوب نشده و نمی‌شود و اغلب اهالی قلم و نویسندگان، حتی آنهایی که به طور نسبتاً حرفه‌ای می‌نویسند و بخشی از هزینه‌های زندگی خود را از طریق همین نوشتن تأمین می‌کنند، هرگز نگاهشان به نویسنده‌گی به عنوان یک شغل اصلی نبوده و نیست. با این حال، رویداد فرهنگی بزرگی همچون جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران تا حدودی می‌تواند توانسته است جایگاه نویسندگان برگزیده خود را در دنیای نویسنده‌گی تثبیت و به تقویت آن کمک کند. از دیگر ویژگی‌های مثبت برای افراد برگزیده در این جایزه ملی کتاب در کشورمان، هموار شدن مسیر چاپ و نشر آثار بعدی این نویسندگان است که معمولاً با استقبال خوب از سوی اکثر ناشران معروف و معتبر همراه بوده و هست.

مترجمان و مؤلفان دعوت می‌شود تا پنج نسخه از کتاب خود را که در سال گذشته برای اولین بار و به زبان فارسی منتشر شده است، به نشانی دبیرخانه این جایزه ارسال کنند تا توسط هیأت داوران ارزیابی شود. این جایزه تا سال ۱۳۵۶ ه.ش. در رشته‌های علوم و فنون، ادبی، علوم انسانی و علوم اجتماعی - تربیتی کودکان و نوجوانان به برندگان اهدا می‌شد. از سال ۱۳۵۶ با افزایش قوت گرفتن وقایع انقلاب و حرکت‌های مردمی، اهدای این جایزه به تعویق افتاد و چهار سال بعد در سال ۱۳۶۱ دوباره این موضوع در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مطرح شد و در سال ۱۳۶۲ آیین‌نامه نحوه انتخاب کتاب سال تصویب شد. از آن به بعد هر سال در دهه فجر مراسم اهدای جایزه کتاب سال برگزار می‌شود. در بخش اهداف این جایزه ملی کتاب به مواردی چون شناسایی و معرفی

کاربردی»، «ترجمه»، «هنر»، «ادبیات» و... اشاره کرد. با آن که در یک نگاه کلی، جایزه کتاب سال در گروه‌های مختلف علمی و ادبی برگزار می‌شود اما زیرمجموعه متعدد که حوزه‌های تخصصی گوناگونی را شامل می‌شود، این رویداد بزرگ فرهنگی را به یک جایزه با تنوع موضوعی بالا تبدیل کرده که تقریباً همه مؤلفان در حوزه‌های گوناگون را شامل می‌شود. به عنوان مثال، افرادی مانند مهندسان معدن که اثری در حوزه تخصصی خود نوشته و منتشر کرده‌اند می‌توانند به عنوان نفر برگزیده در حوزه کاری خود انتخاب و اثرشان به عنوان کتاب برگزیده سال معرفی شود. این در حالی است که تصور عموم از نویسنده و اهل قلم، بیشتر شامل نویسندگان کتاب‌های ادبی و در مواردی آثار علمی با پشتوانه‌های تحقیقی و پژوهشی می‌شود.

کتاب‌های برتر؛ کمک به اعتلای سطح دانش و فرهنگ مکتوب جامعه اسلامی؛ حفظ استقلال و هویت فرهنگی و حمایت و تشویق پدیدآورندگان متخصص کتاب کشور اشاره شده است. در تهیه نشان «انتخاب کتاب سال» سه محور مورد نظر بوده است؛ طرح نشان، ای بر اساس کلمه «قرآن» است و کتاب «قرآن» کلام خدا و برگزیده ترین کتاب برای انسان است. نکته دیگر این که طرح نشان بر اساس کلمات «کتاب سال» و حروف آن طراحی شده و بهره‌گیری از هنر اسلامی و هندسه به‌کاررفته در این هنر از ویژگی‌های آن است.

باسابقه‌ترین جایزه کتاب در ایران جوایز کتاب در ایران معمولاً چندین پایدار نیستند و در این میان، کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، از قدیمی‌ترین و پرباسابقه‌ترین جوایز کتاب سال در کشورمان محسوب می‌شود که جرعه‌های اولیه آن به حدود ۷۰ سال قبل بازمی‌گردد. بنابر اسناد موجود، جایزه کتاب سال در ایران برای اولین بار با هدف تشویق خادمان دانش و فرهنگ ایران در سال ۱۳۳۴ هجری شمسی اهدا شد. این جایزه به پدیدآورندگان بازده کتاب برگزیده که در سال ۱۳۳۲ منتشر شده بودند، تعلق گرفت. از آن سال به بعد، هر ساله طی فراخوانی از تمام نویسندگان،

بود که در هر فصل از فصول چهارگانه سال برگزار می‌شد و به کتاب‌های برگزیده در آن فصل جوایزی تعلق می‌گرفت. در آن زمان این کتاب‌ها شانس این را هم داشتند که در جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران هم دوباره برگزیده شوند و البته این احتمال بیشتر بود چون کتاب‌های یاد شده فاکتورهای لازم برای برگزیده شدن را داشتند و با معیارهای داوری در مجموعه‌های وزارت فرهنگ و ارشاد دیگری که به نوعی موازی‌کاری با جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شد، جایزه ادبی جلال آل احمد البته گستره اصلی آن حوزه ادبیات بود و کتاب‌های برگزیده جایزه جلال آل احمد در فاصله کوتاهی بعد از برگزیده شدن در این جایزه، نامشان در جایزه کتاب سال هم دیده و شنیده می‌شد. جایزه ادبی پروین که مختص زنان اهل قلم بود، یکی دیگر از موارد مشابه بود، اما حالا وضعیت کاملاً تغییر کرده است. جایزه کتاب فصل برگزار نمی‌شود و برگزیدگان جایزه جلال آل احمد هم در جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی مشارکت داده نمی‌شوند. به بیان دیگر، کتاب‌های داستان کوتاه، داستان بلند و رمان بزرگسال، نقد ادبی (تألیف)، مستندنگاری، شعر بزرگسال و شعر کودک و نوجوان به دلیل همپوشانی با «جایزه جلال آل احمد» و «جشنواره شعر فجر» در جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران داوری و بررسی نمی‌شوند.

شرط حضور در کتاب سال

کتاب سال جمهوری اسلامی ایران هم مانند بسیاری از جوایز حوزه کتاب، قواعد و قوانین خاص خود را برای مشارکت دادن کتاب‌ها در گروه‌های مختلف داوری این جایزه ملی دارد. اگر جزو آن گروه از کسانی هستید که فکر می‌کنید صرف انتشار کتاب به معنای امکان شرکت کتاب شما در داوری گروه مورد نظر است، باید در دیدگاه خود در این زمینه تجدید نظر کنید، چرا که تنها کتاب‌هایی در این جایزه مورد داوری و ارزیابی قرار می‌گیرند که پدیدآورنده یا ناشر کتاب، کاربرد ثبت‌نام را در تارنمای جایزه تکمیل و به همراه دو نسخه از کتاب به دبیرخانه ارسال کند. البته آثار دریافت شده بازگردانده نخواهد شد. پس اگر دیدید کتابی به قلم شما منتشر شده اما در داوری کتاب سال حضور نداشته مطمئن باشید کوتاهی از خود یا ناشرتان بوده که کار برگ ثبت‌نام را در تارنمای جایزه تکمیل و به همراه دو نسخه از کتاب به دبیرخانه ارسال نکرده‌اید. البته تصور بیشتر ناشی از یک برداشت نادرست از شیوه کار برخی جشنواره‌های کتاب است که معمولاً مسئولان آنها اعلام می‌کنند به عنوان بخشی از وظایف خود، یعنی همان بانیان جشنواره، به شناسایی و تهیه کتاب‌های چاپ اول در سال گذشته برای شرکت در جشنواره اقدام کرده‌اند.

برهیز از موازی‌کاری

در سال‌های گذشته برخی موازی‌کاری‌ها در تعدادی از جوایز کتاب دیده می‌شد که حالا این موضوع مورد تجدید نظر قرار گرفته و تقریباً هیچ‌گونه موازی‌کاری در اهدای جوایز کتاب سال که بانیان آن بخش‌های مختلف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هستند دیده نمی‌شود. در گذشته‌های نه چندان دور، یکی از جوایز کتاب در این مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، جایزه کتاب فصل

علی‌الله سلیمی
نویسنده و منتقد ادبی

از میان انواع جایزه‌های کتاب که هر سال از سوی گروه‌ها و نهادهای فرهنگی مختلف به کتاب‌های برگزیده اهدا می‌شود، جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، با سابقه‌ترین و گسترده و جامع‌ترین رویداد فرهنگی در حوزه کتاب است. جایزه‌ای که دایره فعالیت‌های آن چنان وسیع است که دست‌اندرکاران آن تقریباً همه کتاب‌های واجد شرایط و منتشره در جمهوری اسلامی ایران را در حوزه‌های گوناگون داوری و بررسی می‌کنند و در نهایت آثار برگزیده هر گروه در مراسم اختتامیه این جایزه ملی کتاب که هر سال همزمان با دهه فجر انقلاب اسلامی ایران است برگزار می‌شود معرفی و جوایزی به آنها اهدا می‌شود. در آستانه سی و نهمین دوره جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، برخی ویژگی‌های خاص این رویداد بزرگی فرهنگی را مرور کرده‌ایم.

گسترده‌گی مراحل کار

یکی از ویژگی‌های جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، گستردگی کار در مراحل مختلف این جایزه ملی است. با توجه به اینکه هنوز جزئیات آماری و نتایج قطعی بیست و نهمین دوره این جایزه مشخص نشده و بزودی این آمارها رسانه‌ای می‌شود اگر نگاهی گذرا به آمارهای انتشار یافته درخصوص آخرین دوره آن که رسانه‌ای شده ببندازیم می‌بینیم در سال گذشته و در سی و هشتمین دوره این جایزه ۳۷ هزار و ۷۱۲ اثر منتشر شده سال ۱۳۹۸ ارزیابی شدند که از این تعداد ۷۱ عنوان کتاب در دو سطح «برگزیده» و «شایسته تقدیر» انتخاب شدند. البته نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد بیشترین آثار دریافتی برای این جایزه، به حوزه ادبیات و بعد از آن به حوزه‌های کودک و نوجوان، علوم کاربردی، تاریخ و جغرافیا، علوم اجتماعی، هنر، دین، فلسفه و روان‌شناسی، علوم خاص، زبان و کلیات اختصاص داشته است.

این را هم در نظر داشته باشیم که همزمان با جایزه کتاب سال، بخش بین‌الملل این جایزه با عنوان «جایزه جهانی کتاب سال» هم به برگزیدگان تعلق می‌گیرد. این جایزه به شناسایی و تقدیر آثار برتر کشورهای دیگر در حوزه‌های مطالعات اسلامی و ایرانی می‌پردازد. در این بخش از میان بیش از هزار و ۸۰۰ عنوان کتاب شناسایی شده، ۹۵ اثر داوری شد که از این میان ۵۱ کتاب به مطالعات اسلامی و ۴۴ اثر به مطالعات ایرانی اختصاص داشت که در نهایت ۵ عنوان کتاب به عنوان آثار برگزیده انتخاب شدند. چنین حجم قابل توجهی از بررسی و ارزیابی کتاب در جریان یک رویداد فرهنگی بزرگ همچون کتاب سال جمهوری اسلامی نشان از گستردگی حجم فعالیت‌ها در این جایزه ملی دارد که قابل تأمل و توجه است.